
POLPREMI GOVOR V SLOVENŠČINI: NEKATERI IZSLEDKI ANALIZE KORPUSA IZVIRNIH SLOVENSKIH BESEDIL

Prispevek prikazuje izsledke analize korpusa izvirnih slovenskih besedil v zvezi z udejanjanjem polpremega govora. Predstavljene so splošne značilnosti in funkcije tega pojava, ki je v slovenski strokovni literaturi še vedno pomanjkljivo opisan. Posebej smo se osredotočili na izbiro glagolske oblike za istodobno dejanje. Glede na to, da slovenščina v vsebinskih odvisnikih v pretekli situaciji ohranja sedanjostni nabor glagolskih oblik (preteklik za preddobno, sedanjik za istodobno in prihodnjik za zadobno dejanje), nas je zanimalo, ali velja enaka zakonitost tudi za polpremi govor. Rezultati analize korpusnih besedil kažejo, da se v slovenščini izrisujeta dva modela upovedovanja istodobnega dejanja v polpremем govoru, in sicer s sedanjikom ali s preteklikom. Predstavljene ugotovitve dopolnjujejo dosedanje opise proučevanega pojava in nudijo izboljšana izhodišča za nadaljnje prevodoslovne, kontrastivne in druge raziskave.

Ključne besede: polpremi govor, polifonija, poročani govor, izbira glagolske oblike

1 Uvod

Članek je nastal kot rezultat raziskave, katere cilj je bil primerjava rabe glagolskih oblik in njihovih funkcij za nekatere situacije v polpremем govoru v italijanščini in slovenščini. Analize prevodov kažejo, da prevajalci tega postopka v tujejezičnem pripovednem besedilu velikokrat ne prepoznajo in posledično napačno interpretirajo pripovedno gledišče. Posebna težava pri tem je različnost glagolskih sistemov in zakonitosti izbire glagolskih oblik v poročanem govoru med slovenščino in nekaterimi tujimi jeziki, ki se odraža tudi v polpremем govoru (prim. Miklič 1999: 309). Izkazalo se je, da je polpremi govor v slovenski strokovni literaturi zelo skopo obdelan in da nimamo na razpolago temeljitęga teoretičnega opisa pojava, ki bi

ga ustrezno umeščal glede na druge tipe poročanega govora ter se obenem opiral na analizo širšega korpusa izvirnih slovenskih besedil. Posledica takšnega stanja je, da različne prevodoslovne obravnave tega pojava nimajo na voljo dovolj dobro opredeljenih izhodišč, ki veljajo za slovenski jezik, poleg tega pa iz nejasnih opisov v *Slovenski slovnici* (Toporišič 2000) pogosto povzemajo neustrezna dejstva.

Teoretski okvir raziskave pomembno temelji na izsledkih tujejezičnega in kontrastivnega (italijansko-slovenskega) jezikoslovja, v katerih je obravnavani pojav dokaj dobro raziskan. Kontrastivne raziskave namreč učinkovito osvetlijo določene značilnosti polpremega govora in nudijo uporabna orodja za ustreznejše opise njegovega udejanjanja v slovenščini.

Korpus je na področju literarnih besedil skušal zajeti prerez vidnejših slovenskih avtorjev 20. stoletja kot dokaz, da je obravnavani pojav vseskozi prisoten v sodobnem slovenskem jeziku. Poleg tega je bilo analiziranih 30 publicističnih besedil ter nekaj zgledov govorjenih besedil iz sodobnega jezika kot ponazoritev prisotnosti polpremega govora v praktično vseh jezikovnih zvrsteh.

Prispevek v prvem delu prikaže nekatere glavne lastnosti in funkcije polpremega govora, ki so jih deloma opisali že tudi nekateri drugi avtorji, predvsem T. Miklič (1999), ter jih ponazori z zgledi iz korpusa izvirnih slovenskih besedil. V drugem delu se osredotoči na rabo glagolske oblike za istodobno dejanje v preteklostni situaciji in prikaže zgleda dveh različnih modelov upovedovanja tega dejanja.

2 Osnovne opredelitve

Polpremi govor je eden izmed načinov predstavljanja prvotnega govora oziroma mišljenja, vendar se zaradi svoje specifične slovnične in pragmatične zgradbe izmika enoznačni opredelitvi. Po eni strani zaradi svoje zmožnosti prenašanja vsebine prvotnega govornega dejanja vstopa v opozicijo z drugimi vrstami poročanega oziroma prenesenega govora: s premim, odvisnim in nepravim premim govorom, pri čemer je po nekaterih lastnostih podoben prememu, po nekaterih pa odvisnemu govoru. Po drugi strani pa polpremi govor ne deluje kot sredstvo za poročanje, temveč kot samostojna izjava, v kateri lahko razberemo govor dveh govorcev in ima torej značilen učinek polifonije ali večglasja. Poglejmo nekaj zgledov.

1. Molče je oprezoval po okolici. Ničesar ni videl, čeprav se mu je zdelo, da čuje nenaravno šumenje listja. *Veter ni, o tem je prepričan, kajti dolgo je že v hribih in navadil se je prislusniti prirodi. Morda je kak ptič, morda je veverica!* (Novak 2011: 6.)
2. Pastir ga ni videl, a bil je ves trd od bojazni, da ga oni ne opazi. *Morda mu gleda izza koša noga, komolec? Kaj, če ga najde?* (Bevk 1969: 22.)
3. Starka je že zunaj. *Le naj jo pehajo ven, bo že prišla njena ura, morda prav kmalu.* (Tavčar 2003: 187.)

Jože Toporišič v *Slovenski slovnici* obravnava polpremi govor v dveh poglavjih, in sicer v poglavju o skladnji ter v poglavju o sporočanju. V poglavju o skladnji ga uvršča med oblike poročanega (prenesenega) govora: »Prvotni govorni dogodek, tj. pogovor, samogovor (tudi t. i. tok misli) naslovniku lahko prenesemo na 4 načine« (Toporišič 2000: 653): kot dobesedno obnovitev ali reprodukcijo govora, kot premi (direktni) govor, kot odvisni (indirektni, nepremi) govor in kot polpremi govor.

V polpremем govoru se podaja vsebina pogovora nekako neposredno iz spremljanja toka zavesti udeleženca pogovora. Poročevalec torej ni udeleženec pogovora; vse je podano v tretji osebi; kazalne (deiktčne) prvine so odmaknjene od nanašanja na govorni položaj tudi sicer, kazalni prislovi od tu in sedaj k bolj odmaknjenim tam, takrat; kakor pri odvisnem govoru v takem primeru za velevanje ni mogoče rabiti veleznika. Tudi zvalniki so v polpremем govoru nemogoči (pač pa ogovori, kot npr. Ona, neumnica, pa je mislila, da ji govori resnico.). Vprašalni stavki so taki, kot bi vpraševali drugič, ker prvič nismo razumeli. Pač pa so mogoči medmeti in miselni prislovi; spremnih stavkov ni (nekateri pa jih vendar dopuščajo). V polpremi govor se lahko vrine tudi premi govor: /.../ (Toporišič 2000: 659.)

V poglavju o sporočanju je polpremi govor omenjen v odlomku *Poročani govor*, ki se uvršča v širše podpoglavje o tvorcu besedil. Predstavljen je kot vrsta obnavljalnega podajanja prvotnega govornega dogodka, poleg premega in odvisnega govora: »Pri polpremем govoru je potencialni primarni govor izražen tako, da je govoreči in ogovorjeni skozi zavest motrilca (ki se sploh ne izdaja kot govoreči) odtujen v 3. osebo. Moderni tvorec besedila v umetnosti rad uporablja polpremi govor« (Toporišič 2000: 707–708).

V zgornjih opisih značilnosti polpremega govora je nekaj očitnih pomanjkljivosti, ki jih ponazarjam z zgledi. Na neustreznost trditve, da poročevalec ni udeleženec pogovora in da je vse podano v tretji osebi, je opozorila že T. Miklič (1994: 97). V zgledu (4) poroča govorka drugotnega govornega dogodka o svojem telefonskem razgovoru z drugo osebo in se seveda v besedilu nanaša nase v prvi osebi (*imam zadržke, danes ne bova pripeljali, me bo znova poklicala*). Trditev, da se vsebina podaja »nekako neposredno iz spremljanja toka zavesti udeleženca pogovora«, je nejasna in pomanjkljiva, saj ni nujno, da s polpremi govorom podajamo samo vsebino zavesti, temveč tudi izgovorjena besedila, kot je razvidno iz zgledov (4, 5, 7, 8, 14, 16, 17).

Tudi trditve, da so »kazalne (deiktčne) prvine /.../ odmaknjene od nanašanja na govorni položaj tudi sicer, kazalni prislovi od tu in sedaj k bolj odmaknjenim tam, takrat«, zgledi iz korpusa ne potrjujejo (prim. (13) – *ta soba tukaj, ta nefunkcionalni hotel, to mesto*).¹ V opisu »vprašalni stavki so taki, kot bi vpraševali drugič, ker prvič nismo razumeli« pravzaprav ni jasno, kakšna naj bi bila oblika, ki kaže, da »smo vpraševali drugič«. Številni zgledi iz korpusa kažejo, da imajo povedi v polpremем govoru običajno vprašalno obliko, prim. (2).

¹ Glede rabe deiktikov prim. tudi Miklič 1999.

Doslej najobsežnejše delo o poročanem govoru avtorice Martine Križaj Ortar *Poročani govor v slovenščini (Skladenjsko-pragmatični vidik)* obravnava polpremega govora v celoti izpusti iz obrazložitvijo:

Posebej je treba opozoriti na to, da naša obravnava ne zajema t. i. polpremega in nepravega premega govora, in sicer zato ne, ker se z njima ne poroča o prvotnem govornem dogodku, temveč o toku zavesti (polpremi govor) oz. o prvoosebne notranjem samogovoru (nepravi premi govor). /.../ Je umetna tvorba, ki združuje nekatere značilnosti premega in nepremege govora – ima več lastnosti premega kot pa nepremege govora: od premega govora se loči le v tem, da je ponavlja brez spremnega stavka in da vsebuje samo tretjeosebne osebne/svojilne zaimke (ter da se velelnik zamenja z železnikom ali naklonskim glagolom, prim. »Pojdi v šolo.« – V šolo naj gre./V šolo mora.); ker znotraj avtorjevega pripovednega jezika posnema junakov idiolekt, je v modernejšem pripovedništvu primerno sredstvo za prikazovanje toka zavesti, zlasti za t. i. posredni notranji samogovor /.../. (Križaj Ortar 1997: 120.)

Ta izločitev iz obravnave odpira nekaj vprašanj. Zgledi polpremega govora, ki bodo navedeni v nadaljevanju, jasno dokazujejo, da z njim lahko poročamo o prvotnem govornem dogodku in ne samo o toku zavesti ali notranjem samogovoru (enako velja tudi za nepravi premi govor). Hkrati pa velja, da o notranjem samogovoru, o mislih drugega govorca poročamo tudi s premim in odvisnim govorom. Posebnost polpremega govora in njegova različnost od premega in odvisnega govora se skriva drugje, namreč v njegovi notranji konstituciji, ki mu omogoča, da deluje hkrati kot sredstvo za poročanje ali kot samostojna polifonična oblika izjave.

3 Logična zgradba polpremega govora

Od ostalih tipov poročanega govora se polpremi govor bistveno razlikuje po svoji notranji konstituciji: če je temeljna značilnost poročanega govora obstoj dveh različnih govornih dogodkov² (prim. Mortara Garavelli 1985: 22), potem se ta struktura v polpremem govoru poruši.

Posamični govorni dogodek ima naslednje sestavine: govorno dejanje, izdelek govornega dejanja (besedilo) ter sotvarje, ki vključuje udeležence (govorec, naslovljenec, priče) in okoliščine (kraj in čas) (prim. Križaj Ortar 1997: 14). V drugotnem govornem dogodku poročamo o vseh treh sestavinah, »o govornem dejanju, njegovem sotvarju in besedilu« (prav tam: 86). Glede na izbrano obliko poročanja ter prvo in drugo komunikacijsko situacijo moramo ustrezno prilagoditi skladenjsko obliko in kazalne prvine.

V odvisnem govoru je prisoten en sam deiktični center, ki ima svoje izhodišče v drugotnem govorcu. To pomeni, da so nanj vezane osebne, krajevne in časovne kazalne prvine, poleg tega njegov govor skladenjsko in slogovno nadzira prvotno

² Fikcijska besedila seveda obstoj prvotnega dogodka samo simulirajo, vendar se pri tem ne spreminijo lastnosti poročanega govora kot jezikovnega sredstva.

in drugotno izjavo. V premem govoru sta prisotna dva deiktična centra: deiktični center prvotnega govorca, ki obvladuje območje znotraj navednic, ter deiktični center drugotnega govorca – poročevalca, ki obvladuje spremni stavek. Kot ugotavljajo že raziskave tujih jezikov (prim. Mortara Garavelli 1985: 52 za italijanščino) in kontrastivne italijansko-slovenske raziskave T. Miklič (prim. Miklič 1999), v polpremем govoru pride do nekakšnega hibridnega stanja: osebne kazalne prvine se vežejo na drugotnega govorca, medtem ko se vsi ostali elementi vežejo na prvotnega govorca). Znotraj nekega besedila polpremi govor torej lahko prepoznamo:

- po vsebini prenesenega govora, ki jo na podlagi poznavanja širšega konteksta lahko pripišemo prvotnemu govorcu;
- po idiolektičnih značilnostih prvotnega govorca;
- po morebitni prisotnosti medmetov, ki so sicer značilni za premi govor; poleg povedne so lahko prisotne tudi vprašalne in vzklične oblike povedi. Povedi, ki bi imele v prvotnem govoru velelna obliko, so v polpremем govoru podane s členkom NAJ in osebno glagolsko obliko. Prim. zgled (5): *naj razumem /.../*;
- po deiktičnih (kazalnih) prvinah (prvine osebne deikse, npr. osebni zaimki in glagolska oseba, so vezani na drugotnega govorca; prvine časovne in krajevne deikse pa so praviloma vezani na prvotnega govorca).

Ugotovimo torej lahko, da v logični zgradbi polpremege govora pride do protislovja (prim. Mortara Garavelli 1985: 117). Z zlitjem osebnih deiktičnih centrov namreč združimo dva govorna dogodka v enega samega, medtem ko ostali elementi nakazujejo, da gre za dva različna dogodka, pri katerem drugi poroča o prvem. Prav ta notranja dvojnost je vzrok za končni učinek polifonije.

4 Polifunkcionalnost polpremege govora

Ta učinek tvorci besedil uporabljajo v različnih okoliščinah in v različne namene. Med najbolj proučevanimi je gotovo njegova funkcija v literaturi. Obravnava njegovega pojavljanja v drugih zvrsteh je v strokovni literaturi skorajda popolnoma zanemarjena, čeprav je pri tvorjenju besedil vsestransko uporabno sredstvo, kot bodo pokazali spodnji zgledi. Poleg vsebinskih razlogov, kot so denimo doseganje ironičnega učinka, slogovni prijemi v literaturi (npr. objektivna/subjektivna pripoved, približevanje/oddaljenost pripovedovalca ...), je eden izmed vzrokov za njegovo rabo tudi poenostavitev skladenjske zgradbe.

Zgledi v nadaljevanju kažejo, kako širok spekter funkcij pokriva polpremi govor. Prikazani so primeri rabe polpremege govora, ki jih različne strokovne obravnave velikokrat zanemarijo oziroma jih zaradi osredotočenosti na določeno problematiko napačno izločijo iz njegovega obsega.

4.1 Resnični ali fiktivni prvotni govorni dogodek

Polpremi govor lahko služi kot orodje za podajanje resničnega in ne samo fiktivnega govornega dogodka. Zgled je spodnja navedba iz članka na spletnem portalu časopisa *Delo*, v katerem novinarka navaja vsebino telefonskega pogovora (osebni podatki in ime podjetja so v zgledu zamenjani s črkami abecede). Besedilo je dokaz, da ima polpremi govor tudi zmožnost natančnega poročanja, pri katerem je izredno pomemben dejavnik verodostojnost podatkov o okoliščinah in o besedilu govornega dogodka. V polpremем govoru podano besedilo spremljata izraza *je povedala* in *je še rekla*.

4. XY iz podjetja Z, Ljubljana, ki je registrirano na sodišču pod številko /.../ z dovoljenjem Agencije za zavarovalni nadzor kličem v imenu in za račun podjetja Z Mileno Zupanič s stalnim prebivališčem ... »Mi lahko poveste vaš datum rojstva?« je vprašala. Povem ji datum. »S tem ste se odločila za sklenitev zavarovanja,« slišim. »Čakajte malo, s čim sem se odločila? Lahko ponovite, kar ste do zdaj povedali?« XY je ponovila in nadaljevala: »Po postavitvi uradne diagnoze rak morate preživeti še 30 dni, da dobite 5000 evrov.« Ponovno sem jo ustavila: »Lahko ponovite še to, prosim?« Glas iz telefona je rekel, da ne more ponoviti, ker ima zame na voljo samo tri minute. ***Da bi si hotel kdo vse zapisovati, se ji ni zgodilo še nikoli. Nič ni narobe s to pogodbo, tako delajo že tri leta in na podlagi tega zapisa se bo izpisala zavarovalna polica. Posnetek bo ostal na podjetju Z kot dokaz, je povedala. Ker sliši, da imam zadržke, danes ne bova pripeljali pogodbe do konca, ampak me bo znova poklicala jutri,*** je še rekla. Prekinili sva zvezo. Bila sem povsem osupla. (*Spletni portal Delo.*)

4.2 Poročanje o izgovorjenem ali neizgovorjenem besedilu prvotnega govornega dejanja

V mnogih teoretičnih in didaktičnih opisih najdemo trditev, da je polpremi govor sredstvo, s katerim avtorji podajajo tok zavesti, misli pripovednih oseb, notranji monolog in podobno. To je sicer res, vendar s polpremi govorom lahko poročamo tudi o izgovorjenih besedilih prvotnega govornega dejanja:

5. Nekaj dni pred aprilskim napadom na Jugoslavijo sem srečal majorja Ilića. /.../ Rekel je, da je vesel, ker me vidi. ***Ni pa bil vesel takrat, ko me je moral poslati v Vranje, ampak naj razumem, da drugače ni bilo mogoče.*** (Jančar 2010: 56.)

V literaturi je polpremi govor široko uveljavljen kot sredstvo za podajanje misli pripovednih oseb. V tem primeru se izraz »poročanje« res ne zdi najbolj primeren, ker kaže na drugačno komunikacijsko situacijo, vendar ga na tem mestu ohranjam zaradi logične zgradbe prikaza funkcij polpreme govora.

Naslednji odlomek je iz Cankarjevega romana *Na klancu*, v katerem Francka sanjari o tem, kako bo šla naslednjega dne na božjo pot. Prehod iz besede pripovedovalca v Franckine misli se začneja že v besedah »ki je bil že tako blizu«, nato pa zelo očitno

sledimo samo še njenemu glasu. Spremembo gledišča oziroma vira označenega besedila nakazuje po vsebinski ravni nevednost glede dogajanja v prihodnosti (*morda ..., če zatisne ..., sedla bo gosposko na voz*), ki jo lahko pripišemo Francki in ne pripovedovalcu, slogovno pa uporaba medmetov (*hi-i!*) in prekinjenega sloga s tropičjem, ki sledi tudi v nadaljevanju odlomka.

6. Zazdihnila je, obrnila se je v postelji ter se odela do ust, da bi mislila prijetno o lepoti prihodnjega dne, ki je bil že, tako, blizu – *morda še samo šest ur, šest ali sedem, in če zatisne oči in zaspi, bodo minile te ure, kakor da bi trenil; zbudila se bo in sonce bo sijalo in sedla bo gosposko na voz in – hi-i! – po široki beli cesti, mimo hiš, mimo travnikov ... hi-i! ...* (Cankar 1998: 8.)

4.3 Pisno ali govorjeno besedilo drugotnega govornega dogodka

Polpremi govor se uporablja tako v pisnem kot v govornem tvorjenju besedil. Spodnji zgled je bil zabeležen v običajni komunikacijski situaciji. Govorki, ki je že tri mesece čakala, da bi ji hišnik popravil varovalko, nazadnje to popravilo izvede prijatelj, ki je slučajno prišel na obisk. Vendar si mora pri hišniku prej izposoditi orodje (preizkuševalec električnega toka). Ko je popravilo opravljeno, se govorka nameni k hišniku, da bi mu vrnila orodje in ironično izjavi:

7. Tako j zdaj mu grem dat, ker *jaz moram to njemu takoj* /s poudarkom, op. a./ *vrnit*. (Govorka 1: 5. 2. 2014.)

Ironični učinek je seveda posledica tega, da govorka v svojem imenu ponovi zahtevo hišnika po takojšnji vrnitvi orodja, z drugimi besedami, njegov osebni deiktični center pridruži svojemu.

4.4 Literarna in neliterarna besedila

Najpogosteje se polpremi govor omenja v kontekstu njegove uporabe v literaturi, pogost pa je tudi v neliterarnih besedilih, saj je postopek podajanja izjav in misli univerzalen:

8. »Interpelacijo proti Gregorju Virantu vlagamo zaradi njegove zaletavosti in nepremišljenih ukrepov,« je razloge povzela predsednica Nove Slovenije Ljudmila Novak. *Podpise bodo iskali pri opoziciji in nepovezanih poslancih, dobrodošel pa je tudi kakšen podpis iz Pozitivne Slovenije*, je na nezadovoljne poslance namignila predsednica Nove Slovenije (NSi). (Portal MMC RTVSLO.)

4.5 »Umetna tvorba«

V nekaterih teoretičnih opisih zasledimo trditev, da je polpremi govor »umetna tvorba« (npr. v Križaj Ortar 1997: 120). Čeprav ni jasno, na kaj se izraz »umetna« pravzaprav

nanaša, si verjetno lahko razlagamo, da gre za neke vrste slogovno izpiljeno sredstvo. Že zgledi v prejšnjih točkah so pokazali, kako široko se uporablja polpremi govor, nazadnje pogledjmo še zgled iz otroške literature in otroški besedilni izdelek. Oba dokazujeta, da je polpremi govor popolnoma »naraven« način ubesedovanja, če to razumemo v smislu spontane rabe, v katero govorcev ni treba posebej uvajati. Dejstvo, da polpremi govor vzbuja občutek »umetne tvorbe«, verjetno lahko pripišemo njegovemu notranjemu logičnemu protislovju.

V odlomku iz pravljice *Lisičja zgodba* je govor pripovedne osebe (lisice Lenuše) najprej podan premo, v nadaljevanju pa se njegov spremni stavek prelije v polpremi govor. Da gre za misli pripovedne osebe in ne pripovedovalca, potrdi nadaljevanje zgodbe, v katerem lisica ne uresniči svojega načrta, ker je jama, ki si jo je izkopala, pregloboka.

9. »Tu bo največja gozdna ozimnica, kar jih je kdaj bilo,« se je nad svojo idejo navduševala Lenuša. ***Zvita, kot je bila, bo svojim gozdnim prijateljem spretno izmikala hrano in jo prinašala v svojo skrito ozimnico.*** (Podgoršek 2012.)

Besedilo naslednjega zgleda je spontan izdelek učenke 3. razreda. Navodilo je bilo napisati kratko zgodbo na podlagi sličic v učbeniku.

10. Janu se je posvetilo: ***naredil bo novega zmaja. Vendar tokrat bo moder.*** (Govorka 2: 10. 5. 2015.)

5 Raba glagolskih časov

Drugače kot nekateri tuji jeziki slovenščina v vsebinskih odvisnikih v pretekli situaciji ohranja sedanjostni set glagolskih oblik (prim. Miklič 1999): sedanjik za istodobno, preteklik za preddobno in prihodnjik za zadobno dejanje:

- Vsebinski odvisnik: *Rekel je, da ga boli glava, ker je preveč pil, in da bo šel kmalu domov.*

Nekatere teoretične obravnave polpremega govora ugotavljajo analogen model rabe glagolskih oblik tudi v polpremем govoru:³

- Polpremi govor: *Glava ga boli, preveč je pil. Kmalu bo šel domov.*

Tako npr. T. Miklič (2001: 309) ugotavlja: »Tudi za pretekle situacije se torej slovenski *poročani govor* poslužuje sredstev *premega govora*, tj. preteklika, sedanjika, *prihodnjika* in *sedanjega pogojnika*, isto pa velja tudi za slovenski *polpremi govor* /.../.«

³ V polpremем govoru za referenčno točko vzamemo trenutek, v katerem naj bi se v besedilnem svetu odvijal prvotni govorni dogodek. Včasih je ta točka zaznamovana z izrazom v spremnem stavku, npr. »si je mislil«, »je povedal« ipd., včasih pa je v besedilu vsebovana zgolj implicitno.

V spodnjem zgledu iz besedilnega korpusa najdemo vsa tri dejanja: istodobno (*nimajo*) preddobno (*niso stradali*) in zadobno (*morali se bodo seznaniti*):

11. Nasmehnil se je in naslonil na smreko. / *Zadnja večerja! Zadnji močnik! Nimajo več hrane. Morali se bodo spet seznaniti z lakoto! Že dolgo niso stradali!* (Novak 2011: 6.)

Podobno opisuje rabo glagolskih oblik v polpremем govoru v primerjavi s francoščino F. Gacoin-Marks (2013), medtem ko Mozetič omenja rabo preteklika ali sedanjika:

Tehnika *prostega odvisnega diskurza* je način izražanja govora in mišljenja pripovedne osebe v avktorialnem pretekliku in tretji osebi, vendar z vključevanjem čutnočustvenega jezika, lastnega tej pripovedni osebi. Preteklik je sicer prevladujoča oblika glagolskega časa v prostem odvisnem diskurzu, ni pa pogoj, saj je lahko pripovedovano postavljeno tudi v sedanjik. (Mozetič 2000: 92–93.) (Podčrtave A. V.)

5.1 Sedanjik za istodobno dejanje

V zgledih od (12) do (14) je za istodobno dejanje uporabljen sedanjik:

12. Kri mu je lila po kosmatih, zagorelih prsih in se lepila med dlakami. *Mora jo zaustaviti!* (Novak 2011: 8.)
13. Žrlo ga je, da dolga ne bo mogoče izplačati in da se bodo sčasoma obesili na avto, ki je bil edina lastnina. *Pravzaprav ne manjka več veliko. Edino, kar ga loči od tega, je ta soba tukaj, ta nefunkcionalni hotel brez resničnih gostov, to mesto, ki ga je začelo zapirati med plesnive zidove, je premišljeval.* (Simonišek 2013: 45.)
14. Pogledal sem okoli sebe, kot da sem se v nekaj zamislil, in nadaljeval z vprašanji. *V Ljubljani živi njena mama, in kadar more tudi ona, še posebej poleti, zmeraj poleti, je rekla. V Ljubljani je začela peti, v zboru, in kasneje odšla v Pariz, kjer je opravljala najrazličnejša dela in se učila petja pri gospe Kudelki. Ali sem že slišal za profesorico Kudelko? Stara je sedemintrideset let. Ni poročena in nima otrok. Rada hodi, ja hodi, cele ure. Njena najljubša barva je oranžna ...* »Zakaj me to sprašujete?« je namrščila čelo in obrnila ročico samovarja, da je prekinila rumenkasti curek in klokotanje tekočine v skodelici. (Svit 2004: 10.)

5.2 Preteklik za istodobno dejanje

Analiza širšega korpusa slovenskih izvirnih besedil je pokazala, da se poleg zgornjega modela pojavljajo tudi številni zgledi, v katerih je za istodobno dejanje uporabljen preteklik.

15. Rebecca je potlačila ogorek v pepelnik in se naslonila nazaj. Prepletla je prste na trebuhu, za ped razmaknila stopala na tleh in zapičila pogled nekam med

police za prtljago. *Vlak. Vlak v Evropi. Vsak je bil drugačen. Jasno. V Evropi je bila vsaka stvar čisto drugačna od vseh drugih, včasih tudi od tistih, ki so se zdele povsem enake. Hiše v Evropi, ceste v Evropi. Nebo v Evropi. Vse je bilo drugačno, tako drugačno*, da se ji je včasih zazdelo, da so Evropejci te reči iznašli na novo in jih poimenovali z drugim imenom. (Glavan 2001: 143.)

16. V ponedeljek je Juliana Spranskega zopet obiskal vojaški kurir, ki pa tokrat ni prinesel poziva na vaje pomožne vojske za obrambo zaledja, temveč le ustno vabilo. *V najkrajšem možnem času se je moral zgledati pri štabnem oficirju.* (Lainšček 2006: 127.)
17. Čista kakor čuvarica vestalskega ognja, poznala je Polonica vendar že po materi življenje in se čuvala. Na videz je bila hladna, v istini pa je vse gorelo v njej. To je strast Nandetu le množilo in – kakor je pri takih prilikah navada – rotel se ji je, da mora njegova biti, in bil ves v plamenu kakor mladič dvajsetih let. / *Zakaj je torej ženitev odlašal? Kakšni so bili tisti opraski, ki jih je po svetu imel, da ga ni bilo doma?* / O tem Nande Polonici ni rad odgovarjal in to jo je nekoliko peklo poleg tega, da je radovedna bila /.../. (Jurčič 1969: 40.)

Na prvi pogled se zdi, da je opisana raba preteklika odklon v sistemu zakonitosti, ki veljajo v slovenskem poročanem govoru. Vendar pogostnost takšnih primerov, njihovo pojavljanje pri različnih avtorjih in v različnih časovnih obdobjih nakazuje, da bi lahko šlo za možnost, ki jo omogočajo prav sistemske lastnosti slovenskega jezika. Če se v nekem tujem (npr. italijanskem ali angleškem) jeziku zaradi sosledja časov, ki velja v vsebinskih odvisnikih, v prototipični situaciji preteklostna oblika uporablja tako v diegezi kot v odvisnem in polpremlem govoru, pa ima slovenščina zaradi principa ohranitve sedanjika v vsebinskem odvisniku v polpremlem govoru na voljo obe obliki: sedanjik in preteklik. Očitno je, da to možnost izkoriščajo ne samo prevajalci, ki jim je izbira preteklika bližja že zaradi podobne oblike v tujejezičnem besedilu, temveč tudi avtorji slovenskih izvirnih besedil.

6 Zaključek

Področje polpremega govora je zaradi njegove uporabe v vseh jezikovnih zvrsteh, še posebej v literarnih delih, nedvomno vredno večje pozornosti, kot je je bilo doslej deležno v slovenskem jezikoslovju.

Za ustrezno umestitev tega pojava v širše področje prenesenega govora je bistveno pravilno razumevanje njegove logične in izjavljalne strukture, za katero je značilno protislovje. Medtem ko se osebne kazalne prvine vežejo na drugotnega govorca, se krajevne in časovne prvine ter nekatere druge značilnosti (kot npr. idiolektične lastnosti, uporaba medmetov, vzkličnih in vprašalnih oblik povedi) vežejo na prvotnega govorca. Takšna sočasna uporaba dveh različnih sistemov kazalnih in drugih prvin znotraj neodvisne povedi ustvarja dvojno možno interpretacijo: po eni strani lahko razumemo, da gre za dva različna govorna dogodka, po drugi strani pa za enega samega. Učinek takšne oblike izjave je polifonija.

Ugotovitev, da je v slovenskih izvirnih besedilih za ubeseditev istodobnega dejanja poleg sedanjika uveljavljena tudi raba preteklika, odpira vprašanja glede upravljanja z glediščem v pripovednem besedilu s pomočjo glagolskih oblik, posledično pa tudi glede vrednotenja prevodnih rešitev. Če je namreč na podlagi ugotovljenega modela s sedanjikom veljala prevodna rešitev za istodobno dejanje s preteklikom za »napačno« ali vsaj manj ustrezno, prinašajo izsledki pričujoče analize nova izhodišča za obravnavo interpretacije pripovednega gledišča. Zdi se, da prav sistemska lastnost slovenščine, da se v vsebinskem odvisniku ohrani sedanjostni nabor glagolskih oblik, ustvarja dve različni možnosti rabe glagolske oblike za istodobno dejanje v polpremlem govoru v pretekli situaciji: *sedanjik*, ki besedilo močno približa govoru pripovedne osebe, po drugi strani pa ostaja na razpolago tudi *preteklik*, ki besedilo potegne bolj v območje diegeze.

Vsekakor bodo potrebne nadaljnje raziskave, da bi lahko spoznali, ali obstajajo morebitne tendence, ki narekujejo, katera izmed obeh oblik je v določeni besedilni situaciji bolj verjetna. Te tendence bi lahko vključevale dejavnike, kot so tip glagolskega dejanja (telično, netelično), vsebinski kontekst ubesedenega dejanja, gotovo pa bi bila zanimiva tudi primerjava nagnjenosti k rabi ene ali druge oblike med samimi avtorji izvirnih slovenskih besedil. Rezultati takšnih raziskav bodo omogočili boljša izhodišča za analizo in vrednotenje prevajalskih rešitev ter za poučevanje bodočih prevajalcev, študentov tujih jezikov in slovenščine.

Viri

Bevk, France, 1969: Jagoda. Vidmar, Josip, idr. (ur.): *France Bevk. Izbrano delo I*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Cankar, Ivan, 1998: *Na klancu*. Ljubljana: Karantanija.

Glavan, Polona, 2001: *Noč v Evropi*. Ljubljana: Študentska založba.

Jančar, Drago, 2010: *To noč sem jo videl*. Ljubljana: Modrijan.

Jurčič, Josip, 1969: Rokovnjači. Vidmar, Josip, idr. (ur.): *Josip Jurčič: Izbrano delo IV*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Lainšček, Feri, 2006: *Muriša*. Ljubljana: Študentska založba.

Novak, Bogdan, 2011: *Srce izgubljenega polža*. Ljubljana: Genija.

Podgoršek, Mojiceja, 2012: *Lisičja zgodba*. Domžale: Epistola.

Spletni portal Delo: <<http://www.delo.si/novice/slovenija/trzenje-ko-dobite-raka-je-5000-evrov-vasih.html>>. (Dostop 8. 10. 2014.)

Spletni portal MMC RTVSLO: <<http://www.rtvsl.si/slovenija/virantovih-cvrstih-stalisc-interpelacija-ne-bo-spremenila/319235>>. (Dostop 3. 10. 2013.)

Simonišek, Robert, 2013: *Soba pod gradom*. Maribor: Litera.

Svit, Brina, 2004: *Smrt slovenske primadone*. Ljubljana: Delo.

Tavčar, Zora, 2003: *Ob kresu življenja*. Ljubljana: Družina.

Literatura

Gacoin-Marks, Florence, 2013: Le traducteur aux frontières des discours: le „monologue narrativisé“ dans les deux traductions slovènes de Madame Bovary. *Linguistica* 53/1. 129–141.

Križaj Ortar, Martina, 1997: *Poročani govor v slovenščini: doktorska disertacija*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti.

Miklič, Tjaša, 1994: Besedilni mehanizmi učasovljanja zunajjezikovnih situacij. *Uporabno jezikoslovje* 2. 80–99.

Miklič, Tjaša, 1999: Kontrastiranje realizacija jednog retoričkog postupka: slobodni nepravni govor (DIL) u datom italijanskom tekstu i u njegovim prevodima na slovenački, nemački i engleski jezik. Šević, Radmila, Tir, Mihal, in Točanac, Dušanka (ur.): *VI simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja Novi Sad: zbornik radova*. Novi Sad: Filozofski fakultet. 277–288.

Miklič, Tjaša, 2001: Raba slovenskih glagolskih oblik v luči časovnosti, dobnosti, vidskosti in naklonskosti. Orel, Irena (ur.): *37. seminar slovenskega jezika, literature in kulture: zbornik predavanj*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik. 301–318.

Miklič, Tjaša, 2003: Il discorso indiretto libero nel romanzo di Giorgio Bassani *Il Giardino dei Finzi-Contini*: funzioni testuali e caratteristiche linguistiche. *Linguistica* 48/2. 93–108.

Mortara Garavelli, Bice, 1985: *La parola d'altri*. Palermo: Sellerio.

Mozetič, Uroš, 2000: Predstavljanje govora in mišljenja v luči pripovednega gledišč(enj)a in žarišč(enj)a: Ljudje iz Dublina Jamesa Joycea. *Primerjalna književnost* 23/2. 85–108.

Toporišič, Jože, 2000: *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.

Marjetka Kulovec and Špela Vintar: The Perception and Understanding of Interpreting in Slovenian Sign Language amongst Deaf and Hard of Hearing Students, *Jezik in slovstvo* 61/2, 2016, 117–137.

The article describes a pilot study performed at the Institute for the Deaf and Hard of Hearing Ljubljana with the aim of investigating the level of understanding in a group of students who use sign language interpreting to follow classes. It also explores their preferences regarding interpreting style. The results are discouraging, given that students on average understand less than 50% of the content of classes, while it was not possible to clearly differentiate between interpreting styles within our experiment. The students' attitudes and preferences regarding sign language interpreting are also analysed. As the first research of its kind to be performed in Slovenia, the study addresses important issues regarding education of the deaf and hard of hearing population.

Key words: deaf and hard of hearing students, Slovenian sign language interpreting, understanding interpreting, interpreting style, attitudes and preferences regarding sign language interpreting

Janja Ribič: Subject-Verb Agreement in Copulative Clauses, *Jezik in slovstvo* 61/2, 2016, 139–147.

The article discusses subject-verb agreement in copulative clauses with the following structure: [nominal phrase] – [verb 'to be'] – [nominal phrase]. Subject-verb agreement is not clearly defined in such cases in Slovene. Usage shows that the copula sometimes agrees with the subject complement, but at other times with the subject. There are few theories regarding this linguistic problem, hence the problem remains unresolved. The article briefly discusses the existing theories and attempts to determine an agreement rule based on examples found in the Slovene corpus Gigafida.

Key words: agreement, subject, predicator, copula, subject complement

Ana Vogrinčič: Free Indirect Discourse in Slovene: Some Findings of a Corpus-Based Study, *Jezik in slovstvo* 61/2, 2016, 149–160.

The article presents some findings of a corpus-based study of original Slovene texts regarding linguistic realisations of *free indirect discourse*. It covers the principal characteristics and functions of the phenomenon, the theoretical description of which is inadequate in existing Slovene linguistics literature. Particular attention is devoted to the forms used for simultaneous verbal actions. Based on observation of the textual corpus, the findings indicate that there are two models of verb form selection for simultaneous actions in Slovene: with *sedanjik* (a present tense form) and with *preteklik* (a past tense form). The findings complement the existing descriptions of free indirect discourse in Slovene and offer some basic premises for further translational, contrastive and similar studies.

Key words: free indirect discourse, polyphony, reported speech, verb-form selection

Tanja Badalič: An Ecocritical View of Svetlana Makarovič's Poetry, *Jezik in slovstvo* 61/2, 2016, 161–170.

The article first briefly presents ecocriticism, as a discipline studying the relationship between literature and the physical environment, as well as the practice of ecocriticism, which encourages more ethical interaction with the world. In addition, the role of literature in generating a new ethical and ecological consciousness is stressed. The main focus is on an ecocritical view of Svetlana Makarovič's poetry, in order to determine the ethical and ecological message of her poetics. The article also deals with the author's newspaper columns, which explicitly reveal her point of view on broader environmental issues.

Key words: ecocriticism, anthropocentrism, ecocentrism, the ecological and ethical function of literature